

Onko Ihminen Pohjaltansa Epärehellinen

Kirj. Clarence Darrow

(Suomennettu hiukan lyhennellen)

TÄMÄ kysymys johtuu siitä tavallisesta ajatuksesta, jonka mukaan moraalisisissa kysymyksissä löytyy selvät rajaviivat, jyrkät vastakohtat. Tämän ajatuksen mukaan hyvällä ei ole minkäänlaista sitovaa yhteyttä pahan kanssa. Käyttääksemme Theodore Rooseveltin sanontatapaa, "hyvä on hyvä ja paha on paha." Jos kaikki moraaliset kysymykset olisivat näin yksinkertaisia, kun Roosevelt tahtoo olettaa niiden olevan, niin ihmiset säästyisivät monista aivan loppumattomilta näyttäivistä kinasteluista ja keskustelut filosofiasta sekä moraalista eivät enää kiinnittäisi ollenkaan oppineiden mieliä.

Teologia (jumaluusoppi) on aina selittänyt, että hyvän ja pahan suhteen ei tarvitse olla epäilyksiä. Jos sattumalta siellä tai täällä heikko ihminen joutuu pahuuden harhateille, niin löytyy aina kirkko ja teologia, jotka ohjaavat tuon harhateille joutuneen jälleen oikealle uralle. Sillä tosiasialla, että eri kirkkokunnat, uskonlahkot ja jumaluusopin tunnustajat omaavat enempi tai vähempi eroavia käsityksiä, ei näytä olevan minkäänlaista merkitystä. Kaikki vaan ikäänkuin vaistomaisesti olettavat, että koska kaikilla kirkkokunnilla on oma "kultakirjansa," niin tottapaahan jokainen ihminen jonkun niistä valitsee oppaaksensa.

MUTTA kaikki nämä uskonnolliset käsitykset ovat nykyaikana kyseenalaisia. Mikä tärkeintä, ihmisen "koneisto" on tutkittu, koeteltu ja sen kestävyys arvioitu. Ja tuo vanha käsitys hyvästä ja pahasta on havaittu puutteelliseksi. Tiedemiehet ovat, joskin hitaasti niin kuitenkin varmasti, luoneet perustan uudelle käsitykselle hyvästä ja pahasta, perustan, mikä kiintyy ihmisten kokemuksiin, tapoihin ja harrastuksiin. Se, että tämä käsitys jatkuvasti muuttuu kehityksen mukana, ei missään tapauksessa heikennä sen pätevyyttä hyvän ja pahan oikeana tulkitusijana.

Ne, jotka ovat omaksuneet uskonnolliset käsitykset hyvästä ja pahasta, näyttävät sen ohella hyväksyneen sellaisen ajatuksen, että normaalin ihminen saa jo syntyissään perintönä käsityksen tahi ymmärryksen, mikä ikäänkuin itsestään selittää hänelle, mikä on hyvä ja mikä on paha. Tällainen ajatus kuitenkin on väärä, sillä me tiedämme, että ihminen ei saa syntyissään minkäänlaista käsityksiä. Sen kyllä voimme myöntää, että ihminen omaa jo syntyissään jonkinlaisia vaistoja, kuten esim. itsesäilyttämiskaisto. Mutta käsitykset hyvästä ja pahasta hän saa vasta syntymisensä jälkeen vanhemmiltaan, opettajiltaan, ja niiltä, jotka häntä nuoruuden aikana ympäröivät. Ihmisen käsitykset riippuvat siitä ympäristössä, mihin hän syntyy ja missä hän elää. Näin

ollen siis voimme lausua, että moraaliset käsitykset tavallaan ovat riippuvaisia maantieteellisistä seikoista.

Ihminen muuttuu jatkuvasti, niin hyvin fyysillisen olemuksensa kuin henkisen minänsä puolesta. Hänen ajatuksensa ja fyysillisen "koneistonsa" osat toimivat jatkuvasti, vaikuttavat luovasti ja hävittävästi ja niin tehden muovailevat hänen luontoperäisyyttään. Eikä ainoastaan yksilö ole muuttuvainen, mutta myös käsitykset moraalista muuttuvat jatkuvasti.

"Rehellisyys" ja "epärehellisyys" ovat paljon sisältäviä sanoja. Ne sisältävät ja tulkitsevat niin monenlaisia eri käsityksiä, että tuskin löytyy kahta ihmistä, jotka noita sanoja käyttämällä voisivat samalla tavalla määritellä ihmisten käytökset ja teot. He mahdollisesti voisivat sopia siitä, mitä voidaan nimittää "rehellisydeksi" ja mitä "epärehellisydeksi" mutta tuskin he enää voisivat missään tapauksessa sopia siitä, kuinka tärkeitä nuo nimitykset tai lajit suhteellisesti ovat. Samoin heille syntyisi kiista hyveistä, jotka usein joutuvat ristiriitaan keskenään, vaikka ne kuuluvatkin hyveisiin. Tällaisia hyveitä ovat esim. "uskollisuus" ja "totuus." Kumpikin näistä kelpaisi ihmisten noudatettavaksi, mutta usein käy sillä tavalla, että ihmisten täytyy jommalle kummalle näistä kääntää selkensä.

Waite Scottin kirjoittamassa eräässä novellissa varsin sattuvasti kuvataan mainittu seikka kun siinä kerrotaan tytöstä, jonka täytyi pettää sisarensa, paljastaa hänen häpeänsä, koska hän ei tahtonut valehdella. Tästä tytöstä tehtiin sankaritar sen vuoksi, että hän puhui totta. Se seikka kuitenkin ei todista mitään muuta kuin sen, että kyseessä oleva tyttö oli kasvatettu sellaisessa piirissä, missä painostettiin totuuden puhumista. Mikään erikoinen sankaritar hän kuitenkin ei ollut. Suurin osa naisista olisi tehnyt toisin, s. o. he olisivat osoittaneet uskollisuutta sisarelleen ja valehdelleet pitääksensä hänen häpeänsä salassa.

Tuskin voimme jatkaa keskusteluumme ihmisten hyveistä, jollemme mainitse joitakin niistä hyvää larkoittavista lajeista, jotka ymmärretään yleisesti jollain tavalla suhtautuvan "rehellisyteen." Nämä lajit, luonnollisestikin, ovat sellaisia, mitkä tunnustetaan ympäristössä, missä ihmiset elävät. Nämä ovat totuus, uskollisuus, rehellisyys ja yksityisomaisuuden tunnustaminen. Kaikkia näitä hyveitä koskevat käsitykset muuttuvat nopeasti, aina sen mukaan kuinka rehellisyyskäsite muuttuu nykyisellä aineellisella aikakaudella. Näiden lajien, hyveiden, vastakohdiksi voimme mainita sellaiset kuin valehteleväminen, varastaminen, pettäminen ja liikanainen anastus. Jokainen näistä lajeista, hyvistä ja huonoista yhtähyvin, voidaan jakaa moniin yksinkertaisempiin hyvyksiin ja paiseisiin.

Epäilemättä voimme myöntää, että lapsi luonnollisesti puhuu totta. Mutta hän ei tee sitä siksi, että hän pitäisi totuuden puhumista kunniallisempana, vaan kieltämättä siksi, että totuuden puhuminen on yksinkertaista ja helppoa. Lapsi tekee kaiken tämän itsesäilyttämiskaivosta johtuen, saadaksensa huvitusta ja välttääksensä tuskaa. Lapsi oppii helposti valehtelevään jos hän vaan huomaa, että totuuden puhuminen tuottaa kärsimyksiä, ruumiillista tuskaa. Lapsi ei tiedä yhtään mitään omistusoikeuksia koskevista käsityksistä. Halu elää ajaa häntä, samoin kuin kaikkia eläimiä, pakottaa hänet ottamaan, mitä hän tarvitsee, sieltä, mistä hän ne löytää ja saa. Omaisuuksia koskevat oikeudet ovat yksinkertaisesti yhteiskunnallisia luonnoksia. Ja vaatii runsaasti kärsivällistä työskentelyä ennenkuin lapsi saadaan ymmärtämään kaikki omistusoikeuksia koskevat lait ja määräykset, mitkä kaikenlaisiksi jatkuvasti lisääntyvät ja muuttuvat mutkallisemmiksi.

Nykyaikaiset rikoslait suurimmalta osalta tar-

koittavat ehkäistä loukkaukset omaisuuksien omistusoikeutta vastaan ja suojella ne keinot, joita käyttämällä omaisuuksia hankitaan. Tämä seikka pääasiallisemmin ehkä johtuu siitä, että omaisuuksien hankinnassa käytettävät keinot eroavat niin perin vähän toisistaan, että käy vaikeaksi ymmärtää, mitkä ovat "laillisia" ja "laittomia" keinoja. Sitten myös itsesäilyttämiskaivo kannustaa ihmisiä yrittämään saada ruokaa, vaatetusta, suojaa, mukavuuksia ja nautintoita. Näiden kaikkien hankinnassa ilmaantuvat vaikeudet kiihoittavat alinomaan ihmisiä rikkomaan moraalisia käsityksiä ja "laillista" rehellisyyttä vastaan.

Tuskin löytyy kahta ihmistä, jotka omaisivat yhääläisen käsityksen rehellisyydestä. Nykyaikaisen liikemaailman ja nykyaikaisten lakien mukainen rehellisyys ei ole lähimainkaan sellaista kuin ihanteellinen rehellisyys ja "kultaisen säännön" mukainen vilpittömyys. Tällä aikakaudella kaupankäynti täyttää kaikki elämän tehtävät. Saada rahaa, omaisuutta, rahan tähden, sehän esiintyy kannustavana mielikuvituksena. Tämä mieleton kilvoittelu elämästä, rikkaudesta ja hyvinvoinnista, hävittää kaikki käsitykset rehellisyydestä, paitsi sellaiset, joita pidetään "laillisina" ja "soveliaina."

Jokainen ken vaan seuraa lehdissä ja aikakausjulkaisuissa olevia ilmoituksia tai kävellessään kaupungin kadulla katselee liikehuoneiden akkunoita, huomaa varsin hyvin, että liikemaailmassa on aivan yleisenä tapana yrittää viattomundella peittää valheelliset lausunnot niistä tavaroista, mitkä ovat tarjolla yleisölle myytäväksi. Näiden valheellisten liikeilmoitusten kirjoittajat ja suunnittelijat ansaitsevat suurempia palkkoja kuin taiteilijat ja toiset yleisön palveluksessa olevat henkilöt. Yksinpä psykologiainkin periaatteet joutuvat palvelemaan liikemiehiä näiden yrittäessä saada yleisö kiihoitetuksi ostamaan. Ei yksikään liikemies ajattele sillä tavalla, että hän voisi edistää liikettään antamalla tavaroistaan rehellisen lausunnon, vertaamalla niitä totuudenmukaisesti toisten liikemiesten tarjoamiin tavaroihin.

Kun johtavana tarkoituksena on tehdä mahdollisimman suuria liikevoittoja, niin silloin ei voida tulla kysymykseenkään ideaaliset käsitykset rehellisyydestä ja tasapuolisuudesta. Tämä kuitenkin ei tarkoita sitä, että ihmiset olisivat pohjalta epärehellisiä. Ihmiset omaavat tunteita ja mielikuvituksia, joista voimakkaammat voittavat. Ihanteiden noudattaminen tarkoittaisi häviämistä kilpailussa ja itsesäilyttämiskaivo kaikissa ihmi-

sissä voittaa kaikki toiset vaistot. Lait ovat muuttaneet sen mukaisesti kuin rahanahneus on valannut ihmiset. Varastamista vastaan laadittuja lakeja ovat seuranneet lait, jotka kieltävät hankkimasta omaisuutta väärillä verukkeilla ja esityksillä ja niitä seurasivat lailliset määräykset, mitkä kieltävät luottamuskeinottelun. Tämä tarkoittaa melkein mitä hyvänsä, selaista, mikä sokaisee oikeuslaitosten ja lautakuntien selväjärkisyyden. Mutta kuitenkin, huolimatta kaikista lakien paljouksista, pettäminen esiintyy kaupankäynnissä suurimpana tekijänä.

Epärehellisyys ei rajoitu yksinomaan liikemaailman toimintaan. Jokainen näyttää tahtovansa olla oma itsensä aivan yhtä vaistomaisesti kuin lapsi puhuu totta. Kaikki ihmiset tuntevat halun lausua rehellisen vakaumuksensa kaikissa asioissa, mitkä kiinnittävät heidän mieliänsä. Mutta ihmiset pian oppivat näkemään, että he eivät voikaan esittää rebellisiä vakaumuksiaan. Järjestetyllä yhteiskunnalla on omat lakinsa ja määräyksensä. Ihmisten täytyy melkein kaikissa asioissa suhtautua toisiin, mukautua niiden kanssa elämään yhdessä. Susien, jotka kulkevat laumoissa, täytyy pysytellä lauman mukana. Jos jotkut niistä etenevät liian nopeasti, tai jäävät liian kauaksi jälkeen, poistuvat oikealle eli vasemmalle, niin ne joutuvat hukkaan, eksyvät pois laumasta ja kohtaavat häviönsä. On yhtä vaarallista pyrkiä liian kauaksi edelle kuin jäädä pitkälti jälkeen.

Ihmiset samoin elävät laumoissa. Kaikkialla löytyy poliittisia puolueita, taloudellisia järjestöjä, kirkollisia yhdistyksiä ja täysi määrä kaikenlaisia klubeja sekä kerhoja. Kaikki nämä kuuluvat osina yhteiskunnan sosiaaliseen elämään. Joukkohenki, joukkopainostus, vaikuttaa hyvin voimakkaasti. Joukosta poistumisen rangaistukset ovat ankarat. Joukosta poistuminen tarkoittaisi hiikeen tai ammatin kadottamista, ystävien menettämistä ja elämän tarkoituksesta luopumista. Kaikki järjestöt ja yhdistykset tarkoittavat antaa jäsenilleen itsenäisyyden, rohkeuden ja rehellisyydenkin.

Ihmiset ottavat hyvin pienetkin seikat vakavasti huomioon. Uskonnot esittävät vielä meidän aikamme hyvin huomattavaa osaa. Kaikki erilaiset uskonnot yhdessä yrittävät säilyttää ajatusta sielun kuolemattomuudesta. Sellaiset, jotka eivät seuraa minkäänlaista uskontoa, ovat väärin oppien edustajia. Heidä ei haluttaisi olevan, ei

ainakaan niiden taholta, jotka ovat hallitsevassa asemassa. Uskottomain elämä yritetään tehdä mahdollisimman tukalaksi. Heidät hyljätään, jätetään yksinäisyyteen toisten taholta. Sellaiset, jotka ovat vihamielisiä paikkakuntansa tai ympäristönsä uskontoja kohtaan, joutuvat kärsimään. Halu nauttia elämästä, välttää tuskia ja kärsimyksiä, kannustaa ihmisiä suhtautumaan toisiinsa. Ja siksi monet ihmiset joko pitävät suunsa kiinni uskontoihin nähden tai sitten näyttävät uskovaisilta, vaikka vastoin rehellisiä vakaumuksiaan.

Joukkojen poliittiset käsitykset ovat myös painostavia. Ne, jotka eroavat "tunnustetuista" käsityksistä, merkataan epäiltäviksi. Joku "vaivaa niitä," jotka eivät ole toisten kanssa samanlaisia. Uskonnolliset käsitykset tarkoittavat iankaikisuutta ja poliittiset maallisia asioita. Yhteiskunnan aineellisen hyvinvoinnin, onnen ja menestyksen oletetaan riippuvan siitä, kuka on presidentti ja ketkä kaupunkien neuvostoissa. Nämä samat sunteet ovat vaikuttamassa kaikkialla, koko yhteiskunta on järjestynyt ehkäistäksensä rehellisen ja vapaan mielipiteiden tunnustamisen. Kaikki vaativat suhtautumista. Yleisiin käsityksiin uskominen tarkoittaa "rakentavaa" ja niiden epäileminen "hävittävä." Näin ollen ihmisten täytyy näyttää uskovansa, yksinpä sellaisissakin asioissa, joita ei voida millään todistaa. Ihmisten täytyy tyytyä itsensä, olla epärehellisiä. Vain harvat ihmiset voivat olla ja esiintyä rehellisinä mielipiteissään ja toiminnossaan — rehellisyys tulee liian kalliiksi.

Ihmiset, jotka kieltävät käsityksensä, pidättävät omaksumansu tiedot ja mielipiteet, jotka myöntävät silloin kuin heidän ei saisi sitä tehdä vakaumuksellisten käsitystensä mukaan, niin sellaiset ihmiset ovat epärehellisiä. Kaikki ihmiset ovat jossain määrin syyllisiä tällaiseen epärehellisyyteen. Heidän täytyy niin olla, tai he eivät voittulla toimeen yhteiskunnassa.

Tämä aihe heijastaa esille toisiakin kysymyksiä, yhtä hyvin kuin kaikki ne ajatukset, jotka olettavat löytyvän ehdottomia laatuja ja arvoja maailmassa, missä kaikki ovat suhteellisia ja ehdollisia. Ehdottomasti määriteltynä ihmiset ovat epärehellisiä silloin kuin he valehtelevat. Kuitenkin löytyy hetkiä ja sattuu tilaisuuksia, joissa ihmisten täytyy valehdella ja heidän tulee valehdella. Tuskin voitaisiin kuvitella mitään epäjärjestyksellisempää kuin olisi se, jos ihmiset kaikkialla puhuisivat aina totta. Jos valehtelemistä pidetään

pahana, niin yhtä hyvin täytyy myös pitää pahana sitä, että tosiasioita yritetään järjestelmällisesti salata, tukkimalla niiden suut, jotka tahtovat puhua totta yhteiskunnallisista oloista. Vain harvat ihmiset voisivat tulla toimeen yhteiskunnassa, jos kaikki heidän työnsä ja elämäänsä koskevat tosiasiat paljastettaisiin kaikkien nähtäviksi ja kuultaviksi.

Mahdollisesti voimme varmuudella lausua, että ihmiset ovat pohjaltansa molempia, rehellisiä ja epärehellisiä. Oppineet tietävät, että he eivät voi aina käyttäytyä ehdottomasti rehellisesti. Vähätietoiset tuntevat tämän tosiasian, vaikka eivät sitä käsitäkään. Paljon on sellaisia ihmisiä, jotka ovat joko valehtelijoita tai sitten totuuden puhujia tottumuksen kautta. Joskus he voivat seurata rehellisyyttä hyvinkin pitkälle ja taas toisissa tapauksissa harjoitella pettämää. Monet ihmiset olettavat seuralaisissaan löytyvän epärehellisyyttä ja petollisuutta. Esimerkiksi politiikassa kukaan ei edes oletakaan ehdokkaiden olevan suorapuheisia ja rehellisiä. Kaikki pitävät aivan luonnollisena, että ehdokkaat kaivavat keinotekoisia asioita vaalisyöteikseen ja tekevät mitättömiä lupauksia, sanalla sanoen käyttävät kaikenlaisia keinoja voittaaksensa. Keskinertaiset ihmiset ajatelevat tällä tavalla aivan korkeimmista virkailijoista aina alimpiin saakka. Tapahtuu vain aniharvoin, että suorapuheiset ja uskalijaat pääsevät huomattuihin asemiin yleisissä viroissa.

Melkein kaikille lapsille opetetaan, että rehellinen käyttäytyminen ei ainoastaan voida määri-

tellä suoraviivaisesti ja määrättyjen ohjeiden mukaan, vaan että sitä voidaan noudattaa läpi elämän. Heille ehkä ei voitaisi väittämällä vakuuttaa, että tämä edellä oleva ei pidä paikkaansa, mutta kokemustensa kautta he oppivat näkemään, että elämän matkalla tulee vastuksia, joita ei voida tarkoin edeltäpäin harkita. Elämä on raskasta parhaimmaltakin puolelta ja vastukset aina tulevat ilman edeltäpäin annettua varoitusta ja niiden alaisiksi joutuneet ihmiset eivät voi tehdä mitään muuta kuin sen, minkä he katsovat parhaaksi kussakin tapauksessa. Se, kun sanomme että kaikki ihmiset ovat epärehellisiä joissakin tapauksissa, tarkoittaa vain sitä, että yksikään ihminen ei voi elää ulkopuolella omaa itseään, kiertää omaa minäänsä. Ihmiset voivat valita aina sen, mikä näyttää heistä rehelliseltä, mutta heidän fyysillisen olemuksensa ja elämänsä kestää vain vissin määrän puristusta — kun tuo vissi raja saavutetaan, niin heiltä loppuu vastustusvoima. Ihmisiä voidaan verrata höyrykattiloihin. Höyrykattilat kestävät vissin määrän höyrypainetta, mutta jos paine nousee yli tuon määrän, niin ne räjähtävät, hajoavat. Höyrykattilat eivät ole rehellisiä sen paremmin kuin epärehellisiääkään — ne kestävät vissin painemäärän, eikä yhtään enempi. Ihmisiä emme voi luokitella rehellisiksi tai epärehellisiksi. He pyrkivät eteenpäin elämän kamppailussa, olemassa olon taistelussa ja voivat seurata ihanteitaan vissiin rajaan saakka, mutta kun rasitus tulee ylivoimaiseksi, niin he menettävät vastustusvoimansa ja joutuvat luopumaan näistä ihanteistaan.

Ystävän Haudalla

Sinä nuorena riuduit hiljaa,
sinut tappava tauti kaas.
Ah, ystävä, sinua muistain,
minä seison haudallas taas.

Elon tiellä et riemua nähnyt,
siipirikkona kulkea sait.
Ei valitus huuliltas soinnut,
olit tuskissa suusissa vait.

Kevät sulle ol' syksyä synkkää,
syys kuoleman entehet toi,
ja talven tuiskut ja viimat
sun huuliltas purpuran joi.

Tuli jälleen kevät, ja lehdet
ne puhkesi vehreyteen.
Mut sielusi liiteli pois
ikielämän kirkkauteen.

Ah, ystävä, haudallas itken. —
Kevät jälleen saa vehreäks maan . . .
Mut kaikki tää kaunous, suuruus,
on tuomittu katoamaan . . .

Väinö Syväne.